

ORZECZNICTWO TRYBUNAŁU KONSTYTUCYJNEGO ZBIÓR URZĘDOWY

Seria A

Warszawa, dnia 25 stycznia 2023 r.

Pozycja 21

POSTANOWIENIE z dnia 20 grudnia 2022 r. Sygn. akt S 2/22

Trybunał Konstytucyjny w składzie:

Jarosław Wyrembak – przewodniczący
Zbigniew Jędrzejewski
Andrzej Zielonacki – sprawozdawca,

w związku z wyrokiem z 20 grudnia 2022 r. (sygn. SK 78/21),

p o s t a n a w i a:

na podstawie art. 35 ust. 1 ustawy z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym (Dz. U. z 2019 r. poz. 2393) zwrócić Ministrowi Sprawiedliwości uwagę na obowiązek usunięcia uchybień w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu (Dz. U. z 2019 r. poz. 18, ze zm.) oraz w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego z urzędu (Dz. U. z 2019 r. poz. 68, ze zm.), polegających na nieuzasadnionym zróżnicowaniu zasad wynagradzania pełnomocników lub obrońców ustanowionych z urzędu względem pełnomocników lub obrońców ustanowionych z wyboru, a w konsekwencji – konieczność podwyższenia stawek dla pełnomocników lub obrońców ustanowionych z urzędu do stawek przewidzianych dla pełnomocników lub obrońców ustanowionych z wyboru.

Orzeczenie zapadło większością głosów.

UZASADNIENIE

1. W wyroku z 20 grudnia 2022 r. (sygn. SK 78/21) Trybunał Konstytucyjny orzekł, że § 17 ust. 1 pkt 2 oraz § 17 ust. 2 pkt 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu (Dz. U. z 2019 r. poz. 18, ze zm.; dalej: rozporządzenie z 2016 r.) są niezgodne z art. 64 ust. 2 w związku z art. 31 ust. 3, art. 32 ust. 1, art. 2 i art. 92 ust. 1 zdanie pierwsze Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej przez to, że wskazane w nich stawki dla adwokatów ustanowionych obrońcami z urzędu są niższe od stawek w tych samych sprawach dla adwokatów ustanowionych obrońcami z wyboru.

2. W uzasadnieniu powyższego wyroku Trybunał stwierdził m.in., że:

– po pierwsze – „adwokaci stanowią grupę podmiotów podobnych, posiadających – w zakresie prawa do wynagrodzenia – wspólną cechę istotną w rozumieniu art. 64 ust. 2 Konstytucji, a więc także w rozumieniu art. 32 ust. 1 Konstytucji. Całą tę grupę charakteryzuje to, że jedynym przedmiotem działalności palestry jest świadczenie profesjonalnej pomocy prawnej osobom fizycznym, osobom prawnym oraz innym podmiotom określonym w ustawie. Pomoc ta – co do zasady – świadczona jest w ramach wyboru: to adwokat i jego potencjalny klient ustalają warunki reprezentacji. Niemniej jednak adwokat w określonych sytuacjach zostać może zobowiązany przez państwo do świadczenia pomocy prawnej z urzędu wobec osób, które nie są w stanie ponieść kosztów pomocy prawnej. W obu przypadkach adwokat zobligowany jest do dochowania jak największej staranności w wykonywaniu swoich obowiązków i dbania o interesy klienta”;

– po drugie – „nie dostrzega żadnych wartości konstytucyjnych, którym mają służyć badane regulacje. Co więcej, w ocenie Trybunału, brak jakichkolwiek racjonalnych argumentów (nie tylko konstytucyjnych), które uzasadniałyby dyskryminujące traktowanie obrońców w zależności od tego, czy działają oni z wyboru, czy też zostali ustanowieni z urzędu”;

– po trzecie – „[a]naliza statusu adwokatów i ich roli w postępowaniu, w którym występują jako podmioty powołane i zobowiązane do zastępstwa prawnego, prowadzi do uznania, że różnicowanie ich wynagrodzenia (tj. obniżenie pełnomocnikom z urzędu o połowę wynagrodzenia, które otrzymaliby, gdyby występowali w sprawie jako pełnomocnicy z wyboru) nie ma konstytucyjnego uzasadnienia. Odstępstwo od zasady równości, w tym również równej ochrony praw majątkowych, jest więc niedopuszczalne”;

– po czwarte – „nie ulega wątpliwości, że w sprawach wymagających profesjonalnej wiedzy prawnej prawidłowe wykonywanie obowiązków przez adwokata (niezależnie od tego, czy jest to pełnomocnik lub obrońca z wyboru czy z urzędu) wymaga niejednokrotnie dużego nakładu pracy. Poza ściśle określonymi w prawie przypadkami, adwokat nie może uchylić się od wykonania zleconych mu obowiązków jako pełnomocnik lub obrońca z urzędu – w przeciwieństwie do adwokata działającego jako pełnomocnik lub obrońca z wyboru, który może odmówić podjęcia się reprezentacji prawnej potencjalnego klienta. W przypadku adwokatów działających jako pełnomocnicy lub obrońcy z urzędu łączyć się to może bez wątpienia z określonym uszczerbkiem w ich substancji majątkowej; w przeciwieństwie bowiem do pełnomocników lub obrońców z wyboru nie mogą oni otrzymać wynagrodzenia «z góry» ani w całości, ani w części zaliczkowej, co oznacza, że do zakończenia postępowania w danej instancji *de facto* świadczą pomoc prawną za darmo”;

– po piąte – ani z analizy art. 29 ust. 2 ustawy z dnia 26 maja 1982 r. – Prawo o adwokaturze (Dz. U. z 2022 r. poz. 1184, ze zm.), ani z pozostałych przepisów tej ustawy, nie można na gruncie językowym ani celowościowym wyprowadzić podstawy dla Ministra Sprawiedliwości do zróżnicowania wynagrodzenia adwokatów w reżimie rozporządzenia z 2016 r., dotyczącego pełnomocników lub obrońców z urzędu, w porównaniu z rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie (Dz. U. poz. 1800, ze zm.; dalej: rozporządzenie z 2015 r., dotyczącym pełnomocników lub obrońców z wyboru. „W tym przypadku – jak miało to miejsce w wobec skarżącego – zróżnicowanie w akcie podustawowym wysokości wynagrodzenia w zależności od tego, czy adwokat świadczy pomoc prawną jako obrońca z urzędu czy z wyboru w sprawie objętej śledztwem (300 zł – § 17 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia z 2016 r.; 600 zł – § 11 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia z 2015 r.) lub w sprawie prowadzonej przed sądem rejonowym w postępowaniu zwyczajnym (420 zł – § 17 ust. 2 pkt 3 rozporządzenia z 2016 r.; 840 zł – § 11 ust. 2 pkt 3 rozporządzenia z 2015 r.), stanowiło niedopuszczalną w demokratycznym państwie prawa samowolę legislacyjną, w sposób nieproporcjonalny ingerującą w uprawnienia obrońców z urzędu do uzyskania wynagrodzenia za ich pracę”.

3. Uwagi przedstawione w poprzednim punkcie pozostają aktualne odpowiednio w odniesieniu do radców prawnych.

4. W kontekście wyroku z 20 grudnia 2022 r. (sygn. SK 78/21), a także zignorowanego przez Ministra Sprawiedliwości postanowienia z 29 kwietnia 2020 r. o sygn. S 1/20 (OTK ZU A/2020, poz. 14), będącego następstwem wyroku z 23 kwietnia 2020 r. o sygn. SK 66/19 (OTK ZU A/2020, poz. 13) – Trybunał Konstytucyjny stwierdza, że w aktualnym stanie prawnym różnicowanie mechanizmu wynagradzania adwokatów i radców prawnych w zależności od tego, czy świadczą oni pomoc prawną z wyboru bądź z urzędu, nie ma podstaw prawnych.

5. Mając powyższe na uwadze, Trybunał Konstytucyjny – na podstawie art. 35 ust. 1 ustawy z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym (Dz. U. z 2019 r. poz. 2393) – zwraca Ministrowi Sprawiedliwości uwagę odnośnie do konieczności wyeliminowania z porządku prawnego regulacji, które – w swej istocie – w sposób dyskryminujący dla pełnomocników lub obrońców ustanowionych z urzędu regulują kwestię ich wynagrodzenia.

Z przedstawionych powodów postanowiono jak w sentencji.

Zdanie odrębne

sędziego TK Jarosława Wyrembaka
do postanowienia Trybunału Konstytucyjnego
z dnia 20 grudnia 2022 r., w sprawie o sygn. akt S 2/22

Na podstawie art. 106 ust. 3 ustawy z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym, zgłaszam zdanie odrębne do postanowienia Trybunału Konstytucyjnego z 20 grudnia 2022 r., sygn. S 2/22, wydanego w związku z wyrokiem o sygn. akt SK 78/21.

I. Niniejsze zdanie odrębne jest konsekwencją stanowiska przedstawionego w zdaniu odrębnym zgłoszonym do wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 20 grudnia 2022 r., wydanego w sprawie o sygnaturze akt SK 78/21.

II. Na gruncie zdania odrębnego powołanego w punkcie poprzedzającym, wyraziłem przekonanie, że konstrukcja instytucji pomocy prawnej udzielanej przez adwokata z urzędu wkracza w obszar wolności wykonywania zawodu, podlegającej ochronie konstytucyjno-prawnej. O wszystkich jej istotnych elementach powinna zatem rozstrzygać ustawa. Do takich istotnych elementów należy wysokość opłat należnych adwokatom w związku z wykonywaniem obowiązku świadczenia pomocy prawnej z urzędu. Wspomniany obowiązek nałożony został ustawą – ustawa także powinna rozstrzygać o wysokości należnych w takim wypadku opłat. Wskazane materie pozostają w ścisłym, integralnym związku – reglamentują w taki właśnie sposób przestrzeń wolności wykonywania zawodu. Konstytucja nie dopuszcza możliwości rozrywania tegoż integralnego związku, poprzez powierzenie Ministrowi Sprawiedliwości – to jest: władzy wykonawczej – legitymacji do ustalania rozporządzeniem wysokości opłat należnych za wykonanie obowiązku zawodowego, nałożonego ustawą przez władzę prawodawczą.

Uznając, że podniesione okoliczności mają znaczenie zupełnie fundamentalne – i przesądzą o niekonstytucyjności całego Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości, z dnia 3 października 2016 r., w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu – stwierdziłem, że rozstrzygnięcie o niekonstytucyjności niektórych tylko przepisów tegoż rozporządzenia – w oparciu o kryteria równościowe – było przynajmniej zbędne, a nawet niezasadne.

III. Wobec wyżej wskazanych okoliczności, nie mogłem podzielić także ani sentencji ani uzasadnienia powołanego na wstępie postanowienia sygnalizacyjnego.